

L'acolliment residencial com a mesura de protecció a la infància i a l'adolescència (II): els i les professionals i la intervenció socioeducativa

Intervenció socioeducativa per a la inclusió social
Grau de Pedagogia

Julio Rodríguez Rodríguez
Ainoa Mateos Inchaurredo

La figura responsable en CA i CRAE: funcions generals

- Assumeix la guarda dels infants i adolescents
- Es responsabilitza de l'acollida de l'infant/adolescent així com l'expedient administratiu i educatiu
- Es coordina, juntament amb els i les educadores-tutores, dels casos amb l'EAIA.
- Coordina l'elaboració del Projecte Educatiu Individual (PEI) i el seu seguiment
- Estableix els canals i les estratègies de comunicació i transmissió de la informació dintre del recurs residencial
- Garanteix l'aplicació de la normativa en relació amb la protecció de dades i la confidencialitat de la informació relativa als infants i adolescents
- Vetlla pel compliment de la normativa del recurs i el reglament de regim intern
- Supervisa la resolució dels incidents greus que poden donar-se
- Potencia la participació infantil

Departament de Benestar Social i Família (1998). *Perfil professional: Responsable de centres residencials d'acció educativa i centres d'acolliment per a la infància i l'adolescència*. Generalitat de Catalunya.

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/02serveis/06recursosprofessionals/comite_expertes_i_experts_en_formacio/perfis_professionals/04_atencio_a_infancia_adolescencia_i_joventut/pdf/06_infancia_02_responsable.pdf

La figura responsable en CA i CRAE: funcions específiques

- Fer una primera anàlisi de informació del nen, nena o adolescent (CA i CRAE)
- Organitza les primeres intervencions de l'equip educatiu (CA i CRAE), en coordinació amb l'equip tècnic (CA)
- Canalitza les comunicacions amb les famílies, informant-les del funcionament del centre, el règim de visites i trucades i la normativa del recurs (CA i CRAE)
- Convoca i coordina les reunions diagnòstiques als 15 dies de l'arribada de l'infant/adolescent per tal de fer l'orientació diagnòstica (CA)
- Vetlla per l'elaboració del protocol d'observació durant el primer mes de l'ingrés al recurs (CRAE)
- Estableix els canals de comunicació i transmissió de la informació entre l'equip tècnic i l'equip educatiu (CA)

Departament de Benestar Social i Família (1998). *Perfil professional: Responsable de centres residencials d'acció educativa i centres d'acolliment per a la infància i l'adolescència*. Generalitat de Catalunya.

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/02serveis/06recursosprofessionals/comite_expertes_i_experts_en_formacio/perfils_professionals/04_atencio_a_infancia_adolescencia_i_joventut/pdf/06_infancia_02_responsable.pdf

La figura professional de la intervenció socioeducativa en acolliment residencial

- Els equips professionals dels centres residencials estan formats per educadores i educadors socials (es preveuen altres figures professionals, atenent a situacions i contextos singulars)
- Es tracta d'una **figura professional altament especialitzada**
- El o la educadora social assumeix un **encàrrec professional complex**, com és l'atenció, la cura i l'educació de la infància/adolescència tutelada, en un context convivencial artificial com és el recurs residencial
- Les intervencions educatives tenen com a emmarcament la **relació educativa** (vinclle), els **continguts educatius** i el **treball interdisciplinar** que hi intervenen
- El treball educatiu **ha d'incloure el treball amb la família** sempre que sigui possible, amb una mirada resilient, participativa i des de la parentalitat positiva

Lázaro, A., Ortega, D., Panchón, D. i Rodríguez, J. (2020). *La figura de l'educadora i l'educador social a l'actual Sistema Català d'Atenció i de Protecció a la Infància i l'Adolescència*. CEESC. https://www.ceesc.cat/documents/Altres/Figura_ES_CDP.pdf

Ortega, D. i Rodríguez, J. (2021). Sombras y luces entorno al vínculo y el trabajo en red en contextos residenciales socioeducativos y terapéuticos. *ENCUENTROS de educación y psicoterapia*, 2, 14-21. <https://adp-cets.org/wp-content/uploads/3-SOMBRAS-Y-LUCES-EN-TORNO-AL-VINCULO...-pp.-13-21.pdf>

Rodríguez, J.; Ortega, D. i Fuentes-Peláez, N. (2021). La educación social en el ámbito residencial frente al confinamiento por la COVID-19. *DEDiCA. REVISTA DE EDUCAÇÃO E HUMANIDADES*, 19, 219-242. <http://doi.org/10.30827/dreh.vi19.21106>

Les figures professionals de la intervenció socioeducativa en acolliment residencial

- Els i les **educadores i educadors socials** (diplomatura/grau en Educació Social, o habilitació professional per algun dels col·legis professionals a l'Estat espanyol)
La ratio educadores/infants depèn de l'edat de la infància/adolescència atesa així com del nombre d'aquests
- El **director o directora**, amb titulació en pedagogia, psicologia o educació social. És la persona amb la màxima responsabilitat, ja que és la figura guardadora legal dels infants/adolescents
- El **Personal de servei**
- La figura del **tutor o tutora**, que és l'educador o educadora social referent de l'infant/adolescent, responsable de coordinar les accions socioeducatives; elaborar el Protocol d'Observació (PO), el Projecte Educatiu Individual (PEI), i l'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE); coordinar-se amb altres figures professionals dintre i fora del recurs residencial...

Lázaro, A., Ortega, D., Panchón, D. i Rodríguez, J. (2020). *La figura de l'educadora i l'educador social a l'actual Sistema Català d'Atenció i de Protecció a la Infància i l'Adolescència*. CEESC. https://www.ceesc.cat/documentos/Altres/Figura_ES_CDP.pdf

Rodríguez, J. (2002). El projecte d'acció tutorial als CRAE: fonamentació teòrica i procedimental. *Educació Social*, 20, p. 113-124
<https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/165397>

Funcions del director o directora

Quant a l'organització del recurs residencial:

- Representa el recurs residencial amb les altres institucions amb qui es relaciona (CAP, CSMIJ, EAP, DGAIA...) i les famílies dels infants tutelats
- Vetlla per l'assoliment dels objectius dissenyats en la planificació anual
- Elabora els diferents instruments educatius (PEC, RRI, memòria anual) juntament amb l'equip educatiu
- Es responsabilitza de la gestió econòmica del recurs (en coordinació amb la figura d'administració si n'hi ha)

Departament de Benestar Social i Família (1998). *Perfil professional: Responsable de centres residencials d'acció educativa i centres d'acolliment per a la infància i l'adolescència*. Generalitat de Catalunya.

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/02serveis/06recursosprofessionals/comite_expertes_i_experts_en_formacio/perfils_professionals/04_atencio_a_infancia_adolescencia_i_joventut/pdf/06_infancia_02_responsable_.pdf

Funcions del director o directora

Quant al personal que hi treballa:

- És responsable de l'organització, coordinació i acollida dels diferents professionals (personal de plantilla, suplències i alumnat de practiques si s'escau), tant des del punt de vista laboral com educatiu
- Supervisa l'elaboració i seguiment del PEI, així com de l'ITSE
- Dona a conèixer i fa complir la normativa laboral vigent i el RRI
- És la persona encarregada de la selecció de personal, així com del seguiment de la formació continuada d'aquest

Departament de Benestar Social i Família (1998). *Perfil professional: Responsable de centres residencials d'acció educativa i centres d'acolliment per a la infància i l'adolescència*. Generalitat de Catalunya.

https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/02serveis/06recursosprofessionals/comite_expertes_i_experts_en_formacio/perfils_professionals/04_atencio_a_infancia_adolescencia_i_joventut/pdf/06_infancia_02_responsable_.pdf

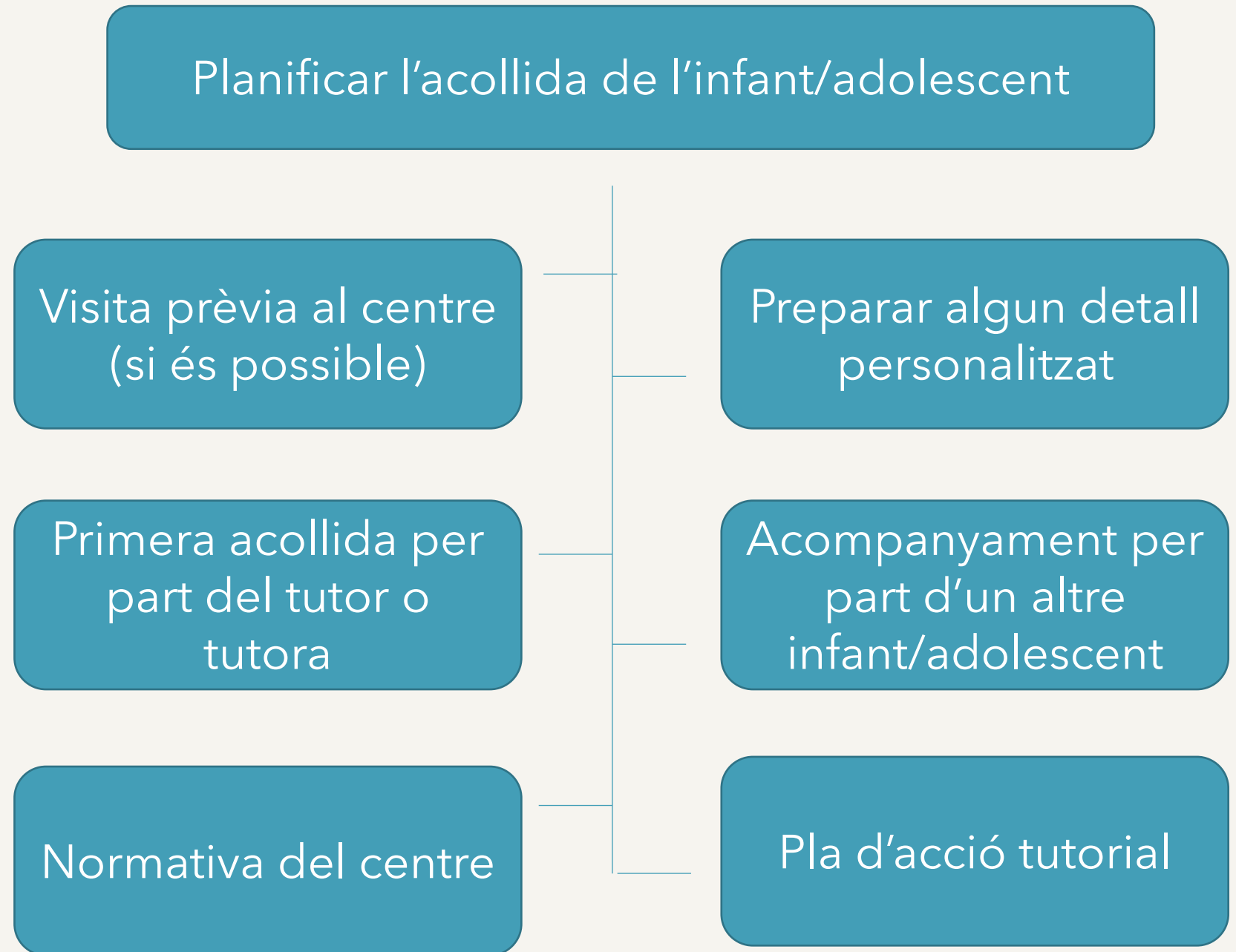
Procediment ordinari d'ingrés d'un nen, nena o adolescent en el CRAE

En el millor escenari, trobem aquesta seqüència:

1. Un primer contacte en el CRAE entre la família i l'infant/adolescent i la persona referent de l'EAI
 - Es visita el recurs i es coneix la direcció i el personal educatiu i de serveis que estigui present
 - Si és possible, la figura del tutor o tutora hauria d'estar present
 - Es concreta el dia de l'ingrés
2. La família acompanya l'infant/adolescent a la DGAIA o al mateix CRAE el dia de l'ingrés, i la persona referent de l'EAI també hi assistirà (pot ser que la direcció o la persona tutora també vagin a buscar-lo)

En cas d'URGÈNCIA, aquest contacte previ amb el personal i el CRAE no es pot portar a terme, i l'infant/adolescent ingressa directament al recurs

Procediment ordinari d'ingrés d'un nen, nena o adolescent en el CRAE

El treball educatiu en el CRAE

El CRAE es un espai artificial de convivència, encara que intenta reproduir un ambient familiar des del punt de vista afectiu (i físic, en la mesura de les possibilitats).

La convivència entre els infants/adolescents (i entre aquestes i aquests i l'equip educatiu) en el CRAE es troba regulada mitjançant el Projecte Educatiu de Centre (PEC) i el Reglament de Règim Intern (RRI), que recullen la normativa.

La vida quotidiana és l'escenari en que es porta a terme les accions educatives, i és on l'infant fa nous vincles i aprenentatges socials.

L'organització del CRAE, mitjançant hàbits i rutines, estructuren el dia a dia de l'infant/adolescent, donant ritme, ordre i sentit als diferents esdeveniments del dia a dia en el recurs (aixecar-se, vestir-se, esmorzar, preparar-se per anar a l'escola/institut...). En aquest sentit, els horaris estan pensats atenent a les necessitats dels infants/adolescents.

Com que el CRAE té una funció complementària a la família, vetllarà perquè la relació infant/adolescent-família es porti a terme d'acord amb els permisos i visites decidits per l'EAIA (que poden fer-se dintre del CRAE o en un altre espai, segons el cas).

Rodríguez, J. (2002). El projecte d'acció tutorial als CRAE: fonamentació teòrica i procedimental. *Educació Social*, 20, p. 113-124

<https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/165397>

Rodríguez, J. i Molina, M. C. (2017). Els vincles afectius i l'aferrament com a factors de resiliència: una nova mirada als processos socioeducatius en l'àmbit de protecció a la infància. *Butlletí d'Inf@ncia*, 103.

https://dixit.gencat.cat/web/.content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/04_familia_infancia_adolescencia/butlleti_infancia_articles_2017/links/103_Vincles-afectius_finestra_norm.pdf

El treball educatiu en el CRAE

Els educadors i les educadores són referents, representants socials. La seva és una relació simultània d'ajuda i autoritat (no autoritarisme).

El vincle afectiu, les tutories individuals i els continguts educatius de la relació són les eines fonamentals del treball educatiu. Aquests elements han de concretar-se en els objectius educatius que l'equip estableix per a aquell infant/adolescent, tenint en compte les seves necessitats.

Les accions educatives poden tenir caràcter individual o grupal, i es porten a terme en l'escenari de la vida quotidiana del recurs residencial.

Rodríguez, J. (2002). El projecte d'acció tutorial als CRAE: fonamentació teòrica i procedimental. *Educació Social*, 20, p. 113-124

<https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/165397>

Rodríguez, J. i Molina, M. C. (2017). Els vincles afectius i l'aferrament com a factors de resiliència: una nova mirada als processos socioeducatius en l'àmbit de protecció a la infància. *Butlletí d'Inf@ncia*, 103.

https://dixit.gencat.cat/web/.content/home/04recursos/02publicacions/02publicacions_de_bsf/04_familia_infancia_adolescencia/butlleti_infancia_articls_2017/links/103_Vincles-afectius_finestra_norm.pdf

Sala-Roca, J. (2019). Parentalidad profesional en el acogimiento institucional: propuesta para mejorar la atención a los niños acogidos en centros de protección. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 34, 97-109. https://doi.org/10.7179/PSRI_2019.34.07

El treball educatiu en el CRAE

Forma part del treball educatiu les següents tasques:

- Acollida de l'infant, tant en el primer contacte com durant la seva estada en el CRAE i el posterior desinternament.
- La resolució participativa dels conflictes, des d'un punt de vista restauratiu.
- L'acció tutorial individual (i grupal).
- La participació infantil, a partir d'espais de participació individuals i col·lectius (assemblees).
- L'acompanyament durant el procés de desinternament (retorn amb la família d'origen, acolliment familiar, canvi de centre, emancipació per majoria d'edat).

Ortega, D. i Rodríguez, J. (2021). Sombras y luces entorno al vínculo y el trabajo en red en contextos residenciales socioeducativos y terapéuticos. *ENCUENTROS de educación y psicoterapia*, 2, 14-21. <https://adp-cets.org/wp-content/uploads/3-SOMBRAS-Y-LUCES-EN-TORNO-AL-VINCULO...-pp.-13-21.pdf>

Rodríguez, J. (2002). El projecte d'acció tutorial als CRAE: fonamentació teòrica i procedimental. *Educació Social*, 20, p. 113-124
<https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/165397>

Román, D. (2018). *Un lugar en el mundo. Guía de prácticas restaurativas para centros de protección a la infancia y adolescencia*. Nau Llibres.

Altres activitats relacionades amb el treball educatiu

- Participació en els espais col·lectius dintre i fora del CRAE (reunions de coordinació interna, treball en xarxa amb altres professionals).
- Visibilització de la funció del CRAE amb altres recursos educatius, socials i de salut.
- Elaboració dels diferents protocols i documents de treball (PO, PEI i ITSE) en coordinació amb la direcció del CRAE.
- Disseny i implementació de les tutories individuals.
- Registre d'incidències.
- Dinamització i gestió del temps lliure dels infants/adolescents.
- Acompanyament i reforç escolar.
- Assemblees.
- ...

El Projecte Educatiu Individual (PEI)

El Projecte Educatiu Individual (PEI) és el document que **permet la planificació de la intervenció educativa** amb el nen, nena o adolescent.

S'elabora **a partir de** la informació obtinguda mitjançant el **Protocol d'Observació, en coordinació amb els educadors i educadores de l'equip** i s'ajusta a les necessitats i característiques personals del nen, nena o adolescent.

És recomanable que abans d'elaborar el PEI es faci **un resum del que necessita l'infant/adolescent** per, llavors, establir les prioritats per cadascun dels àmbits a treballar. Aquest resum es pot incloure, opcionalment, amb el PEI.

Estructura del Projecte Educatiu Individual (PEI)

Àmbits d'abast:

- Sòcio-familiar
- Desenvolupament emocional-relacional (autoestima, autoconfiança, expressió d'emocions, valors, motivacions, interessos...)
- Desenvolupament intel·lectual i d'aprenentatges (hàbits d'estudi, estratègies d'aprenentatge i àmbit acadèmic)
- Vida quotidiana (dintre del recurs residencial)
- Social i de l'entorn (relacions interpersonals, habilitats socials, xarxa social)
- Salut (física i mental, hàbits alimentaris i de salut)

Estructura del Projecte Educatiu Individual (PEI)

Es pot fer de manera que s'elabora un objectiu general per a cada àrea o àmbit, i els objectius específics que hi donen cobertura

És important tenir present que els objectius es redacten de manera que indiquin allò que ha d'assolir l'infant/adolescent

Exemple:

Utilitzar l'agenda escolar...

Tenir informació comprensible sobre...

Assistir setmanalment a...

Estructura del Projecte Educatiu Individual (PEI)

Els medis i les accions són les estratègies o orientacions didàctiques

Han de respondre a la pregunta "com volem aconseguir l'objectiu", és a dir, allò que fem els educadors i les educadores perquè el nen, nena o adolescent assoleixi els objectius planificats

Exemple:

Mitjançant les tutories setmanals...

Acompanyant l'infant/adolescent a les reunions amb l'EAIA...

S'han d'escriure els recursos materials i els humans, encara que semblin molt evidents. Cal recordar que els objectius sempre han d'estar coberts a nivell de recursos, tant materials com humans.

Respon a la pregunta "qui ho farà" i "amb què ho farem".

Estructura del Projecte Educatiu Individual (PEI)

La temporalitat fa referència al temps dintre del qual volem aconseguir l'objectiu.

Pot ser una setmana, un mes...

L'avaluació no cal fer-la per a cada objectiu, es pot fer per àmbits.

Respon a la pregunta qui, com i quan s'avaluarà (però no és l'avaluació de com ha anat l'objectiu/àmbit).

Seria convenient tenir indicadors per avaluar els objectius/àmbits a treballar, encara que no s'han d'incloure necessàriament al PEI.

L'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE)

L'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE) és un document de valoració dels objectius educatius.

S'elabora semestralment, per la figura del tutor o tutora, amb la supervisió de la direcció del recurs residencial. L'informe s'envia a DGAIA i Fiscalia.

Permet valorar, a partir de la informació recollida pels diferents agents implicats, l'assoliment dels objectius educatius. En aquesta valoració dels objectius, l'infant/adolescents ha de tenir un paper actiu, atenent a les seves possibilitats maduratives.

L'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE)

Àrea socio-familiar:

- Recorregut de la situació familiar i dels motius que han provocat l'internament, així com els canvis que s'han anat produint durant el semestre;
- règim de visites i sortides;
- relació família-CRAE;
- relació infant/adolescent-família;
- comprensió de la seva situació;
- pla de millora de la família;
- coordinacions amb SSAP/EAIA/ICAA, i
- previsió i tendència de futur).

L'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE)

Àrea desenvolupament emocional/relacional:

- Característiques personals;
- Individualitat (autoconcepte i autoestima);
- Relació amb les figures adultes;
- Relació amb els altres i amb el grup d'iguals;
- Habilitats socials
- Desenvolupament psicosexual, i
- Salut mental

Àrea salut:

- Dades d'especial rellevància;
 - Últimes revisions mèdiques;
 - Seguiment semestral detallat de visites;
 - Hàbits de salut, i
 - Actuacions pendents
-

L'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE)

Àrea de desenvolupament intel·lectual i aprenentatges:

- Raonament i competències lingüístiques;
- Desenvolupament psicomotriu, i
- Escolaritat (curs, rendiment acadèmic, perspectives educatives a curt i llarg termini)

Àrea vida quotidiana

- Participació en activitats lúdiques;
- Vida en l'entorn del CRAE;
- Hàbits d'autonomia (dintre i fora del recurs), i
- Habilitats socials

L'Informe Tutorial de Seguiment Educatiu (ITSE)

Valoració i propostes:

- Resum dels diferents blocs temàtics de l'informe, i
- Propostes d'acció socioeducativa de futur a curt/mig termini, atenent a la valoració semestral (pròrroga de la mesura administrativa; proposta de canvi de recurs; proposta de desinternament...)

(*) Les propostes es fan de manera coordinada amb l'EAlA de referència

Per saber-ne més...

Les imatges que apareixen en aquest document procedeixen del banc d'imatges de Pixabay, una comunitat dinàmica de persones creatives que comparteixen imatges i vídeos sense drets d'autoria. Tots els continguts es publiquen sota la Llicència Pixabay <https://pixabay.com/es/>

Delgado, L.; Fornieles, A.; Costas, C. i Brun-Gasca, C. (2012). Acogimiento residencial: problemas emocionales y conductuales. *Revista de Investigación en Educación*, 10(1),158-171.

<http://reined.webs4.uvigo.es/index.php/reined/article/view/141>

Domínguez Alonso, J., i Mohedano Menéndez, R. (2014). El acogimiento de menores en el actual sistema de protección a la infancia: La importancia del contexto. *AZARBE, Revista Internacional de Trabajo Social y Bienestar*, (3).

<https://revistas.um.es/azarbe/article/view/198491>

Fernández-Molina, M.; Fernández del Valle, J.; Fuentes, M. J.; Bernedo, I. M. i Bravo, A. (2011). Problemas de conducta de los adolescentes en acogimiento preadoptivo, residencial y con familia extensa. *Psicothema*, 23(1), 1-6.

García, M. C.; Maiquez, M. L.; Martínez, M. A. i Amorós, P. (2006). Perfil del menor en acogimiento residencial en Tenerife: estudio de necesidades y propuestas alternativas. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 3(1),203-213.

<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=349832314018>

López, M.; Fernández del Valle; J.; Montserrat, C. i Bravo, A. (2011). Factors affecting foster care breakdown in Spain. *Spanish Journal of Psychology*, 14(1), 111-122. https://doi.org/10.5209/rev_SJOP.2011.v14.n1.9

Rodríguez, J.; Pascual, L.; Ortega, D.; Viñas, M.; Olivé, J. i Fuentes-Peláez, N. (2020). El Servicio de Atención a Familias: un proyecto de intervención socioeducativa con familias dentro de una institución residencial de protección a la infancia y la adolescencia. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 74, 125-143.

<https://doi.org/10.34810/EducacioSocialn74id358970>